

Beskrivelse og vurdering av tiltaket:

ALFA (Autoritativ lederstil forebygger atferdsproblemer)

Ungsinnforfatter: May Britt Drugli

Vurdert i Ungsinnpanelet: 07.06.2010

Ungsinnforfatteren er ansvarlig for beskrivelsen av tiltaket. Beskrivelsen er basert på informasjon fra Nils Eriksen, spørreskjema utfylt av Nils Eriksen og gjennomgang av annen tilgjengelig litteratur. Ungsinnpanelet er ansvarlig for vurdering og klassifisering

Innledning

ALFA er et opplærings- og veiledningsprogram som er rettet mot lærere der hensikten er å forebygge atferdsproblemer blant elevene. Det er lærere på barnetrinnet i grunnskolen som er programmets målgruppe, men programutvikler mener at store deler av programmet også er relevant for ansatte i barnehage og ungdomsskole. Det er ansatte i PPT som gjennomfører programmets opplæring og veiledning overfor lærerne, men lærere kan også selv sette i verk deler av programmet på egenhånd.

Psykolog Nils Eriksen har utviklet programmet, og programmet har i sin helhet blitt gjennomført en gang i perioden 1994-1996 i forbindelse med hans doktorgradsarbeid. Deler av programmet har vært anvendt av ulike PP-kontorer rundt om i landet de siste 10 årene.

Distributør/implementeringsansvarlig for tiltaket i Norge

Nils Eriksen, programutvikler

nils.eriksen@tele2.no

Strømsveien 66B, 2010 Strømmen

Tlf. 92863704

Beskrivelse av tiltaket

Tiltaket er et opplærings- og veiledningsprogram for lærere på barnetrinnet som gjennomføres i regi av PPT. Ansatte i PPT får sin opplæring av programutvikler. Pr. i dag er det kun programutvikler som har tilgang på alt nødvendig opplæringsmateriale. ALFA har til hensikt å endre barns atferd gjennom å påvirke barnets fysiske (klasserommet og skolegården) og sosiale (foreldre, lærere og medelever) omgivelser, i stedet for å rette seg direkte inn mot barna.

Programmet gjennomføres i løpet av ett skoleår og har en opplæringsdel og en veiledningsdel. Opplæringsdelen består av 4 dagsseminarer med vekt på formidling av teori. Veiledningsdelen består av 10 videobaserte veiledninger der lærerne skal anvende teorien ovenfor elevene. Opplæringsseminarene gjennomføres i grupper med inntil 12 lærere. Det er utarbeidet en detaljert plan for innholdet på de fire seminardagene. Veiledningen gis i grupper med inntil 6 lærere. Hver lærer blir videofilmet i egen klasse 4 ganger i løpet av programmet.

Opplærings- og veiledningsprogrammet består av en universell del som er rettet mot alle elevene i klassen (Trinn 1). Denne varer hele skoleåret. Videre består det av en tilleggsintervensjon som kun retter seg mot de elevene som ikke har respondert tilstrekkelig på den universelle delen (Trinn 2). Denne delen varer siste halvdel av skoleåret.

Metoder som anvendes

Hensikten med programmet er å utvikle læreren kognitivt og emosjonelt slik at hun/han blir best mulig i stand til å forebygge utvikling av atferdsproblemer i egen klasse. Programmet har som utgangspunkt at det ikke er nok bare å ha kunnskaper og ferdigheter for å utøve god praksis. Læreren må også bli klar over bevisste og ubevisste følelser som aktiveres hos vedkommende i for eksempel grensesettingssituasjoner. Derfor legges det vekt på utvikling av læreren både kognitivt og emosjonelt. For at læreren skal bli i stand til å lære seg et nytt atferdsmønster, går opplæringen og veiledningen over lang tid (et helt skoleår) og den er nært knyttet til lærerens arbeidssituasjon (videobasert).

Arbeidsmåten på seminarer og veiledninger er undervisning, demonstrasjoner, øvelser og gruppearbeid. Mellom seminarer og veiledninger får lærerne hjemmeoppgaver. Hjemmeoppgavene går på at lærerne skal praktisere det de har lært på seminarer og veiledninger ovenfor elevene.

Sentrale tema for seminardagene er

- Arbeid med å utvikle en autoritativ oppdragerstil
- Faktorer i og utenfor skolen som påvirker barns atferd
- Forståelse og anvendelse av sosial læringsteori
- Trening på gi gode beskjeder til elevene
- Eksempler på riktig og gal læreratferd i ulike situasjoner
- Program for å lære elevene å følge regler for positiv atferd
- Fremgangsmåte for hvordan tilrettelegge miljøet for positiv elevatferd i klasserommet, overgangssituasjoner og skolegården
- Fremgangsmåte for hvordan strukturere ustrukturerte situasjoner
- Program for trening på positiv elevatferd i overgangssituasjoner
- Program for trening på positiv lek i skolegården
- Kartlegging av elever med store atferdsproblemer i egen klasse
- Fremgangsmåte for å lage en helhetsplan for mestring av atferdsproblemene i klassen
- Arbeide med å skape et godt samarbeid med foreldrene på konferanser
- Fremgangsmåte for samarbeid PPT, skole og hjem om elever med store atferdsproblemer
- Forståelse og bearbeidning av manglende tro på at læreren kan endre elevens atferd (lært hjelpeløshet)
- Arbeid med utvikling av læreres prestasjonsmotivasjon (ønske om suksess vs frykt for nederlag)
- Hvordan lærerens egen oppdragelse i egen barndom bevisst eller ubevisst kan påvirke hans/hennes oppdragelse av elevene i klassen (overføring og motoverføring)
- Forståelse og bearbeidning av personlighetsmessige og følelsesmessige problemer hos læreren i grensesettingssituasjoner (fiksering og regresjon)

- Trening i selvheldelse i arbeide med å takle vanskelige reaksjoner ovenfor elever og foreldre
- Metode for ukentlig gruppearbeid på skolen og hjemmelekser i gruppe hver 3 uke

Det teoretiske grunnlaget for tiltaket

Sentralt i ALFA er at den bygger på en autoritativ oppdragerstil. Dette er en oppdragerstil preget av varme og kontroll. Forskning har vist at denne oppdragerstilen predikerer best resultater av barneoppdragelse i hjemmet (Baumrind, 1987). Det er etter hvert forskning som også viser at denne oppdragerstilen er godt egnet overfor barn i skolen, også de som har atferdsproblemer (Kuntsche, Gmel og Rehm, 2006; Wentzel, 2002). Grunnen til at barn med atferdsproblemer profitterer på en autoritativ oppdragerstil, er at barn med atferdsproblemer ofte kjennetegnes ved en manglende indre regulering av egen atferd. De trenger derfor ytre regulering i form av mye hjelp og støtte (kontroll) fra foreldre og lærere i lang tid. Målet på lang sikt er likevel at barnet skal internalisere en instans i sin personlighet som reagerer positivt når det gjør noe riktig og negativt når det gjør noe galt. Derved vil de være i stand til å treffe de riktige valg i livet ikke bare når foreldre og lærere er tilstede, men også når de ikke er tilstede (Eriksen 2001).

Utviklingen av en autoritativ oppdragerstil innebærer blant annet at læreren må utvikle seg både kognitivt og emosjonelt. På den ene siden må læreren lære et reaksjonsmønster ovenfor elevene som gjør det mulig å ta kontroll over elever som ikke samarbeider om å følge sentrale regler for atferd. I tillegg må han/hun også være i stand til å bevare varmen ovenfor elever som i lengre tid hindrer læreren i å undervise og/eller medelever i å lære.

I ALFA benyttes hovedsaklig sosial læringsteori for å utvikle læreren kognitivt og psykoanalytisk teori for å utvikle læreren emosjonelt (Eriksen, 2001). Styrken til sosial læringsteori er blant annet at den har et begrepsapparat som gjør det mulig å forstå hva læreren bør gjøre hvis for eksempel en elev svarer uten å rekke opp hånda og/eller går fra plassen sin uten lov. Styrken til psykoanalytisk teori er særlig at den har et begrepsapparat som gjør det mulig å forstå de følelsesmessige vanskene mange lærere opplever ved gjennomføring av tiltak, eksempelvis dersom en elev reagerer med å bli veldig sint og/eller lei seg.

Erfaringer med tiltaket og evaluering i Norge

ALFA har i sin helhet blitt gjennomført en gang, i 1994-1996, av programutvikler. I de siste 14 årene har programutvikler videre gjennomført en rekke kurs og seminarer om ALFA for ansatte i PPT og lærere i grunnskolen. Programmet er også en del av pensum for studenter ved embetsstudiet i psykologi i Oslo (obligatorisk PP-kurs). Nord-norsk kompetansesenter-Rus i Narvik har tatt i bruk deler av ALFA i sitt prosjekt "Tidlig intervensjon". Deler av programmet er ellers tatt i bruk av flere av dem som har deltatt på programutviklers opplæring, men det finnes ingen eksakt oversikt over anvendelse pr. dag.

Effekten av ALFA har blitt undersøkt av programutvikler i hans doktorgradsarbeid. Resultatene er presentert i selve avhandlingen (Eriksen, 2001), samt er beskrevet i to artikler i Tidsskrift for Norsk Psykologiforening (Eriksen, 2006, 2008). I tillegg har Eriksen skrevet en artikkel i 2010 om tilleggsintervensjonen rettet mot de elevene som ikke reagerte tilstrekkelig

på den universelle intervensjonen. Denne artikkelen vil bli publisert i tidsskriftet Skolepsykologi høsten 2010.

I Eriksens studie (2001, 2006) deltok 489 elever i 23 klasser ved 12 skoler i Oslo. De skolene som meldte seg på i studien forpliktet seg til å gjennomføre den opplæringen og veiledningen som ALFA består av. De påmeldte skolene ble tilfeldig fordelt i 2 grupper, der den ene gruppen (eksperimentgruppen) fikk intervensjon i løpet av første skoleår, mens den andre gruppen fungerte som kontrollgruppe og fikk intervensjon i andre klasse (ventelistekontroll). Det ble samlet inn data fra begge grupper ved baseline (T0), ved slutten av første klasse (T1) og ved slutten av andre klasse (T2). Effekten av programmet ble målt ved ytre observasjon og lærervurdering før og etter intervensjon, samt elevvurdering etter avslutning av eksperiment eller ventelistekontrollgruppe. Observasjonene ble gjennomført av ansatte i PPT i form av intervallobservasjoner av uønsket atferd (definert i 4 kategorier), det ble beregnet et gjennomsnitt for observert uønsket atferd. Lærervurdering ble gjennomført i form av et egenutviklet spørreskjema. På fem av itemene ble forekomst av ulike former for uønsket atferd vurdert på en 7-delt skala og det ble beregnet et gjennomsnitt for disse fem skårene.

Det ble funnet signifikant større positiv endring i forekomst av uønsket atferd i eksperimentgruppen sammenlignet med ventelistekontrollgruppen fra baseline til T1 både når det gjelder observasjonsdata (ES = 0,86) og lærer rapport (ES = 0,33). For eksperimentgruppen holder denne endringen seg stabil ved T2, mens det for ventelistekontrollgruppen ble funnet en signifikant positiv endring av uønsket atferd fra T1 til T2 (etter intervensjon i 2. klasse). Det ble videre funnet signifikante forskjeller i endring av elvenes konsentrasjonsevne, samt i fysisk aggresjon i friminuttene i eksperimentsgruppens favør. Elevrapport ble kun samlet inn ved slutten av første og andre klasse. Elever i eksperimentgruppen rapporterte signifikant lavere verdier på forekomst av uønsket atferd enn ventelistekontrollgruppen i slutten av første klasse.

Studien benytter ikke standardiserte spørreskjema for lærer-og elev rapport og til nå er det ingen andre enn programutvikler selv som har undersøkt effekt av ALFA.

Spredningspolitikk og implementeringsstrategier

Det foreligger ikke noen plan for spredning og implementering av ALFA. De som er interessert i opplæring kan henvende seg til programutvikler. Programutvikler har imidlertid planer om å lage en strategi for implementering av ALFA i norske skoler.

Kvalitetssikring av tiltaket

Det er foreløpig ikke tatt stilling til et kvalitetssikringssystem.

Kostnader for implementering av tiltaket

Kostnader og tidsbruk avtales med aktuelle skoler/PPT i forbindelse med avtale om opplæring.

Ungsinpanelets vurdering av tiltaket

ALFA er et interessant program som har som mål å forebygge atferdsvansker i skolen. ALFA er delvis forankret i anerkjent teori om hvordan håndtere atferdsproblemer i klassen (sosial lærings teori). Programutvikler har selv mye materiale knyttet til opplæring og bruk av ALFA, men pr i dag finnes det ikke ferdig utviklet manual og materiell som er lett tilgjengelig for andre. Det er heller ikke laget et system eller plan for implementering og vedlikehold av ALFA. Utvikling av materiell, samt krav til opplæring og vedlikehold av kompetanse vil kunne styrke tiltaket.

Programutvikler har selv gjennomført en norsk studie på effekt av ALFA i 1. og 2. klasse, med positivt resultat. Det er ikke benyttet standardiserte spørreskjema i studien og resultatene er ikke presentert i detalj i fagfellevurderte vitenskapelige tidsskrift. Siden 1. og 2. klasse er spesielle klassesertrinn der det foregår en generell tilpasning til skolen, anbefales det at eventuelle nye studer av ALFA gjennomføres på noe eldre elever.

Ungsinns klassifisering

ALFA klassifiseres som et funksjonelt virksomt tiltak på evidensnivå 3 med dokumentasjonsgrad 3 (***)

Referanser

Baumrind, D (1978). Parental disciplinary patterns and social competence in children. *Youth and Society*, 9, 239-276.

Eriksen, N (2001). *Forebygging av atferdsproblemer i første klasse ved hjelp av et strukturert opplærings-og veiledningsprogram for lærere*. Oslo: Dr. gradsavhandling ved Psykologisk institutt.

Eriksen, N (2006). Et nytt program for forebygging av atferdsproblemer i skolen. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 43, 790-796.

Eriksen, N (2008). Hva skal vi gjøre med atferdsproblemer i norsk skole. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 45, 849-861.

Kuntsche, E, Gmel, G & Rehm, J (2006). The Swiss teaching style questionnaire (STSQ) and adolescent problem behaviors. *Swiss Journal of Psychology*, 65, 147-155.

Wentzel, K (2002). Are effective teachers like good parents? Teaching styles and student adjustment in early adolescence. *Child Development*, 73, 287-301.